

גיור באתיופיה תקף גם בישראל?

מבוא:

"כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדין ובין דין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו. ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט. ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יורוך..."

הרחק מירושלים, בגלות אתיופיה, בהעדר כוהנים בני לוי, מנהיגי העדה - הקייסים הנהיגו את הקהילה כיצד להמשיך לשמור את תורת ה' בגלות. עליהם התקיים הפסוק "על פי התורה אשר יורוך והמשפט אשר יגידו לך תעשה, לא תסור ימין ושמאל". במסירות נפש אין קץ, נוכח רדיפות הכנסייה הנוצרית עמדו הקייסים בפרץ, ופסקו לבני קהילתם כיצד לנהוג בין לדם לדם ובין דין לדין, על פי תורה ה'.

גם חז"ל בפירוש פסוקים אלו אמרו:

"ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם"

וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו הא **אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו**, ואומר (קהלת ז, י) אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה.

בחזרת הקהילה לציון פגשו ביתא ישראל את מסורת שאר עדות ישראל, כתורת חז"ל. במחוות כבוד ואהבת אין קץ, הניחו רבות ממסורתם, קבלו את מסורת חז"ל על מנת להצטרף לקהילת כלל שבטי ישראל.

מחוות כבוד ואהבה זו דורשת לשאול בכבוד שווה ערך:

האם לפי מסורת חז"ל הגיור שכבר נהג באתיופיה תקף גם בהגיעם לישראל? האם תקף הכלל התלמודי יפתח בדורו כשמואל בדורו? ואזי כול מנהגי העדה השונים ממסורת התלמוד נחשבים מקובלים הלכתית, כיון שזה מה שידעו ונהגו וכפועל יוצא מכך גם בעניין הגיור?

בשאלה זו נידון בסוגיה שלפנינו

הדעות:

1. **לא.** רק כללי הפסיקה של חז"ל מהווים אמת מידה לעיצוב ההלכה וכן ביחס לשאלה אם להחשיב גרים אלו או לא.
2. **כן.** יפתח בדורו כשמואל בדורו, ולכן בנושא הגיור הכרעת הקייסים תתקבל בדיעבד.
3. **בדיעבד כן:** בסופו של דבר גיור העדה מספיק דומה להלכת חז"ל שאין לדחות גרים אלו, ומשפחה שנטמעה – כיוון שנטמעו נטמעו.
4. **תלוי:** יש להבדיל בין יהודים שהתרחקו מן הדת ובקשו לחזור אליה לבין גויים הבאים להתגייר

הדיון:

עמדה 1: הרב שמשון לוינגר

יפתח בדורו כשמואל בדורו לא אומר שיפתח הוא פוסק הלכה! אלא שכמנהיג יש ללכת אחריו, ולהאמין שה' נתן לו כוח להוביל את עם ישראל בתקופתו. ואם נשליך זאת לסוגיית ביתא ישראל – בודאי היה צריך ללכת אחרי המנהיגים והקייסים, בין אם הם היו "יפתחים" ובין אם היו "שמואלים" (ומן הסתם היו כאלה וכאלה). אבל לעניין ההלכה יש כללים אחרים. לא התייחסת לברית מילה. האם לא התקיימה ברית?

תשובה: יוסי זיו

המתגיירים היו נימולים, שהרי הנצרות האתיופית מקיימת ברית מילה וכמובן האסלאם.

תמיכה: יקהת

ואם ניקח את זה להשוואה להלכה התלמודית - אם לא נימול לשם יהדות אם כן לפי ההלכה התלמודית בוודאי אינו יהודי, ועליו לעשות הטפת דם ברית לשם יהדות. אבל בנשים אין את הבעיה הזאת כי די בטבילה וזה כן נעשה לשם יהדות. ולעניין הדורות הבאים מה שיותר חשוב זה הנשים, כי ילדיהן יהיו כמותן.

שאלה: שמואל ירושלמי

מה שרציתי להגיב למאמר זה הוא, שהעובדה שביהדות אתיופית לא היה מושג של "יהודי חילוני" ושיהודי מביתא-ישראל שניהל אורח-חיים חילוני איבד אוטומטית את השתייכותו ליהדות מלמד, שהמסורת היהודית של יהדות-אתיופיה הכירה למעשה בעובדה, שהיהדות זה קודם-כל דת ולא הלאום. (בניגוד לרבנות הראשית בישראל והתנועה הציונית שמבחינתה כל אדם שנולד במשפחה יהודית נחשב ליהודי מבחינה אתנית ולאומית). הפרט שהבאת במאמר הנ"ל מאוד מעניין ולמעשה, מעורר מחדש את הויכוח האם יהדות זה דת או לאום? האם היהודים החיים בישראל - הן דתיים והן חילוניים שייכים לעם יהודי, או שכל תושבי-הארץ הם חלק מהעם הישראלי, או העם הפלסטיני ושלמעשה, ההשתייכות ליהדות נקבעת על-פי קיום או אי-קיום מצוות ולא לפי המוצא האתני .

עמדה 2: גלעד רדא

החלוקה של מנהיגות לעומת הלכה אינה מוכרחת. ביתא ישראל הכירו בעצמם כיהודים יחידים בעולם ופיתחו עולם הלכה בשונה מחז"ל. האם קודם ההלכה שהתפתח באתיופיה והשלכות המעשיות שלו יוכרו בדיעבד. כיון התורה אינה בשמים היא מוכרעת ע"י חכמים בכול דור ודור. אזי כול הנגזרות של ההלכה של ביתא ישראל. יתקבלו בדיעבד כיום כיון שהם היו הבית דין בתקופתם והכריעו לאור הידע שיהיה להם.

לעניות דעתי כיון שגיר נשים מספיק בטבילה וקבלת מצוות. כיון שהדברים הללו נעשו באתיופיה לאור ההלכה המקובלת בביתא ישראל. וכיון שנטמעו ביננו אין מעררין לדיעבד. גם אם ירצו כיום להחמיר ולדקדק. לכן הנישואין והגירושין והגיר שנגעשו באתיופיה הם מקובלים. כיון שנגעשו לאור הידע שיהיה קיים אצלם.

עמדה 3 : אין להרחיק גרים שנטמעו – משפחה שנטמעה נטמעה (הרב יואל בן נון)
יש ויכוח בגמרא (קידושין פרק ד') אם אליהו הנביא ומלך המשיח יבואו לקרב מי שהורחקו מקהל ישראל שלא בצדק, ולרחק מי שהוכנס לקהל ישראל שלא כדין, ולהלכה פסק הרמב"ם (הלכות מלכים, פי"ב ה"ג), שלא יבואו אלא ליוחסי שבטים, לכוהנים וללויים, אבל לא מקרבים ולא מרחקים, ש"הדין הוא, שמשפחה שנטמעה - נטמעה,"
חלילה לנו, ערב זמן מתן תורתנו להתחיל לעסוק בהרחקת גרים שנטמעו בעדות ישראל לדורותיהן, שכולן בחזקת כשרות לפי הרוב, ומשפחה שנטמעה - נטמעה.

כמדומני, שבעדות אשכנז היו מנהגים דומים במקצת ל"ביתא ישראל" ביחס לאלה שהתרחקו מיהדות, ונטמאו בפגולים, וחזרו בתשובה, אבל אינני בקי בפרטים.

עמדה 4: מיקי יא

אני הבנתי שיש הבדל ביחס לבין אדם שאינו ישראלי (אינו פלאשי) לבין אדם שיש לו שורשים כאלו בנושא "חזרה לדת ישראל". בהיסטוריה של יהודי אתיופיה היו תקופות בהן "דת ישראל נעלמה" כפי שמעיד התעודה ההיסטורית הראשונה שנכתבה בידי יהודי אתיופי בתקופת הקיסר מנליק. הפעם האחרונה לפי מסמך זה שדת ישראל נעלמה היא בתקופת השופטים (המאה ה-17 וה-18) והנזיר אבא וודג'ה "החזיר את דת ישראל", לא כל כך ברור מה הכוונה בכך.

תמיכה:

"יהודים שהוזמנו לחתונה של נוצרים באו עם סכין שחיטה. בעל השמחה נתן להם כבש והם שחטו, צלו ואכלו את הבשר בצד, מבלי להתערבב בשאר החוגגים".

עדויות מעין אלה עלו בזכרוני כשקראתי בגמרא (בבלי עבודה זרה דף ח' עמוד א'): "תניא רבי ישמעאל אומר ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמם שלהן עומד לפנייהם מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר (שמות לד) וקרא לך ואכלת מזבח" האם הגמרא הזו משקפת פולמוס שהתחולל בשעתו כנגד מנהג קדום, שנשמר עד ימינו אצל ביתא ישראל, או שמא זה בסך הכל עוד מקרה של "אבולוציה מתכנסת" בו פתרונות הלכתיים דומים התעצבו באופן בלתי תלוי בשתי קהילות יהודיות שונות?

תמיכה: יוסי זיו

ההקשר מעניין וההנחה מסתברת.
נמצא, שאני ראיתי במנהגם של ביתא ישראל ביטוי להחמרה בנושא התבדלות מגויים, ולפי דברי הגמרא אפילו מנהגם המחמיר אין די בו, ויש להימנע מכול סוג של השתתפות בשמחתו של הגוי.